

Ilkka Ronkainen

Sinisilmäinen vallankumouksellinen Armeniassa

Ilkka Ronkainen

**Sinisilmäinen
vallankumouksellinen
Armeniassa**

Ilkka Ronkainen

**Sinisilmäinen
vallankumouksellinen
Armeniassa**

- muistiinpanoja vuosilta 2007–2020

....

© 2025 Ilkka Ronkainen
Kustantaja: BoD · Books on Demand,
Mannerheimintie 12 B, 00100 Helsinki, bod@bod.fi
Kirjapaino: Libri Plureos GmbH, Friedensallee 273,
22763 Hampuri, Saksa
ISBN: 978-952-80-9857-7

Sisällys

Aluksi.....	7
Mikä ihmeen Armenia?.....	10
Käyntini Neuvosto-Armeniassa.....	18
Ensivierailu itsenäisessä Armeniassa.....	22
Minne lähden viettämään eläkepäiviäni?.....	28
Oma talo Jerevanista.....	31
Armenia alkaa houkutella.....	36
Lunta Armeniaan.....	39
Akhtamar.....	44
Miten pääsen sisään Armenian valtionhallintoon?.....	59
Hirsitalokauppiaksi.....	63
Suomalainen hirsitalo Armeniaan eduskuntatalon naapuriin...	70
Korruptiovapaa muuttokuorma.....	90
Suomalainen leikkuupuimuritehdas Armeniaan.....	93
Miten oligarkkivaltio toimii?.....	101
Vedenalaista puunkorjuuta Sevanilla.....	103
Tsaghkadzor – olympiaurheilijoiden paratiisi.....	106
Urtsadzorista ekoparatiisi.....	116
Turvallista asumista.....	123
Paras kaverini David ja hänen kuolemansa.....	126
Armeniassa on yksi isänmaallinen ihminen.....	132
Laadukasta seniorielämää Armeniassa.....	135
Matkanjärjestäjäksi.....	142

Voinko viedä suomalaisia sotivaan Vuoristo-Karabahiin?	145
Läpäisin lappilaisten matkatestin	160
Paasikiviseura Armeniassa	164
Georgian valloitus	169
Kaukasia 30 päivässä	182
Armenian viiniä metsästävässä	187
Lääkäriksi Suomeen	194
Hirsitalokauppiaksi uudelleen	197
Iso kala tarttuu pyydykseen.....	204
Finvilla Armenia.....	222
Kuolinvuoteelta vallankumouksen pyörteisiin.....	228
Mitä opin oikeasta vallankumouksesta?	233
Antoiko samettivallankumous uuden mahdollisuuden?	241
Armenian vallankumouksen saavutukset ja todellisuus.....	244
Armenian kansalaiseksi.....	248
Vallankumouksellinen Iran.....	250
Viimeisen kerran Vuoristo-Karabahissa.....	264
Elämäni suurin tragedia.....	270
Uusi elämä.....	274
Viimeisellä evakointilennolla Suomeen	279
Lopuksi.....	281
Liite 1. ”Täällä radio Jerevan”	283
Ilkka Ronkaisen julkaisemia tietokirjoja.....	290

Aluksi

Jäin kehäraakkina liikkeenjohdon konsulttina eläkkeelle vuonna 2007. Hetken levähtyäni pääni lähti taas vauhtiin eikä se levännyt öin eikä päivin. Mieleni oli jälleen ikuinen laboratorio, jossa syntyi uusia ideoita nopeammin kuin kukaan muu ehti niitä edes ymmärtää. Ideani ovat usein kymmenestä kahteenkymmeneen vuotta aikaansa edellä. Toisin kuin monet haaveilijat, en jää ideoitteni pilviin, vaan lähden niitä toteuttamaan sinisilmäisen rehellisesti, uskoen ihmisten hyvyyteen.

Näin voi toimia ja menestyä Suomessa, jos ympärillä on ihmisiä, jotka ymmärtävät ja tukevat sinua. Mutta entä jos tämä tukiverkko puuttuu, jos elät kulttuurissa, jossa rehellisyys, demokratia, tasa-arvo ja oikeusvaltio ovat vasta haaveita? Miten silloin käy sinisilmäiselle vallankumoukselliselle?

Julkishallinnon tulosjohtamiskonsultointimme vaikutti aikanaan siihen, että Suomesta tuli maailman paras valtio. Voitaisiinko samaa metodologiaa soveltaa muualla? Armenian presidentti Robert Kočarjan innostui Suomen mallista ja kutsui minut Armeniaan. Tutkin tilastoja ja tulin siihen johtopäätökseen, että Armenialla oli jopa paremmat edellytykset nousta maailman parhaaksi valtioksi kuin Suomella neljäkymmentä vuotta aikaisemmin.

Faktat ovat kuitenkin faktoja vain paperilla. Lopulta ihmiset ja kulttuuri ratkaisevat kaiken. Pari vuotta lyötyäni päätäni seinään kehittämisideoideni kanssa tajusin, että olin Armeniassa ainoa isänmaallinen ihminen, jota todella kiinnosti maan tulevaisuus. Luovuin unelmastani tehdä Armeniasta maailman paras valtio.

Yritin viettää lokoisia eläkepäiviä Armenian auringon alla, mutta tulosorientoitunut mieleni ei antanut periksi. Pian olin jälleen liikkeellä ensin matkanjärjestäjänä, sitten hirsitalokauppiaana. Rakensin oligarkkien oligarkin tyttärelle suomalaisen hirsilinnan ja olin varma, että nyt tie on auki menestykseen, kunnes tapahtui jotain odottamatonta, mutta juuri sitä, mistä olin aina unelmoinut: veretön vallankumous.¹

Parin viikon jalkatyö satojentuhansien armenialaisten rinnalla kaatoi oligarkkivallan ja samalla myös hirsitalokauppiaan tulevaisuuteni.

Vallankumouksen myötä tunsin hetkeni koittaneen ja ryntäsin esittelemään ideaani Armeniasta maailman parhaana valtiona vallankumoushallitukselle.

Tässä kirjassa kerron, miten oligarkkivaltio ja vallankumousvaltio ottivat minut vastaan. Millaista oli elämä Armeniassa ja miten se lopulta päättyi.

Tämä teos on yhtä aikaa muistelman, esseekokoelman ja kulttuurinen peili. Se vie hyvinvointivaltion laboratorion Kaukasuksen vuoristoon, Jerevanin kuumille kaduille ja sieltä takaisin Loviisan hiljaisille rannoille.

Armenia ja armenialaiset ovat jättäneet minuun syvän jäljen. Se on maa, jossa menneisyys ja tulevaisuus elävät rinta rinnan ja kansa, joka osoittaa, että sitkeys ja sydämellisyys voivat kulkea käsi kädessä.

¹ Olen kirjoittanut Armenian vallankumouksesta 2018 kirjan: Ilkka Ronkainen, Armenian vallankumouspäiväkirja – veretön vallankumous on mahdollinen (BoD 2018), <https://kirjakauppa.bod.fi/armenian-vallankumouspaeivaekirja-ilkka-ronkainen-9789528012931>

Vuorten juurella ja kivistien varrella kohtasin ihmisiä, jotka ovat kärsineet paljon, mutta säilyttäneet ilonsa ja ylpeytensä. Armenianlaisessa katseessa on historian paino ja elämän viisaus – hiljainen tieto siitä, että kauneus ja kestävyys syntyvät samasta juuresta.

Kiitos kaikille armenialaisille, joiden kanssa sain elää vuosikymmenen. Erityinen kiitos vaimolleni Izabellalle, avustajalleni Harutille, kotiapulaisellemme Nairalle ja autonkuljettajalleni Chirairille.

Loviisassa 1.12.2025

Ilkka Ronkainen

Mikä ihmeen Armenia?

Armenia on maa, joka ei kuole koskaan, vaikka sen olisi pitänyt kuolla jo sata kertaa. Se on vuoristojen väliin puristettu valtio, Etelä-Suomen kokoinen, alle kolmen miljoonan asukkaan tasavalta, joka elää Mustanmeren ja Kaspianmeren välissä, Iranin, Georgian, Turkin ja Azerbaidžanin naapureina eikä kenenkään kanssa oikein sovussa. Mutta juuri siksi se on niin elossa.

Kuva 1. Jerevanin keskusta ja Ararat vuoret.

Kun lensin ensimmäistä kertaa Jerevaniin, koneen ikkunoista näkyi vain ruskeaa vuoristoa, kivisiä rinteitä ja kapeita laaksoja. Missä ihmeessä on se Armenia, josta olin kuullut puhuttavan ensimmäisenä kristittyinä valtiona, kansana, joka on noussut tuhkasta aina uudelleen? Kun kone laskeutui ja vuorilta laskeutui lämmin, kuivahko

tuuli, tunsin tulevani maahan, joka on yhtä aikaa ikivanha
ja alkuperäinen ja silti haluaa olla moderni,
eurooppalainen ja dynaaminen.

Historia, joka hengittää jokaisessa kivessä. Armenia ei ole mikään eilisen valtio. Kolme tuhatta vuotta sitten se oli suurvalta, joka ulottui Välimereltä Kaspianmerelle. Nyt se on pieni, mutta itsepäinen tasavalta, joka elää muistojensa ja haavojensa kanssa. Yksikään kansa ei kannata historiaansa niin lähellä ihoa kuin armenialaiset. He eivät unohda mitään. Eivät edes sitä, mitä ei kannattaisi muistaa.

Kysyin kerran ystävältäni, mistä armenialaisuus syntyy. Hän mietti hetken ja sanoi:

- Se on yhdistelmä kärsimystä ja ylpeyttä. Jos ei olisi kärsinyt, ei olisi ylpeyttä. Ja jos ei olisi ylpeyttä, ei kestäisi kärsimystä.

Vuoden 1915 kansanmurha on Armenian historian sydänhaava. Puolitoista miljoonaa ihmistä surmattiin, karkotettiin tai katosi. Jokainen perhe kantaa siitä jälkiä. Sitten tuli toinen maailmansota, jossa 200 000 armenialaista kaatui. Ja vielä 1988 Spitakin maanjäristys, joka tappoi 25 000 ja jätti kodittomaksi yli 200 000 ihmistä. Ja sotiminen ei lopu. Vuoristo-Karabah, tuo pieni vuoristotasavalta, joka on ollut armenialaisten toivon ja tuskan symboli. Vuonna 2020 sen viimeisetkin asukkaat pakenivat Azerbaidžanin hyökkäyksen jälkeen ja taas tuhannet armenialaiset kuolivat. Mutta Armenia jäi. Se jää aina.

Valamon munkki Serafim kirjoitti kirjassaan Araratista itään², että “armenialaisuus on historiaa, omantakeisuutta ja pohjatonta kärsimystä, mutta se myös kauneutta: viiltävää, pysäyttävää kauneutta.”

Sen ymmärtää vasta, kun kuulee dudukin – sen surumielisen huilun, joka soi kuin itku ja rukous yhtä aikaa.

Kansanluonne: ylpeyttä, viisautta ja aprikoosin väriä.

Armenian lipussa on kolme väriä: punainen, sininen ja oranssi. Punainen on veri, sininen on taivas ja oranssi on aprikoosi maan kansallishedelmä ja symboli sille, että elämä jatkuu, vaikka kaikki olisi menetetty. Aprikoosi maistuu makealta ja karvaalta yhtä aikaa, kuten armenialainen hymy: siinä on toivoa ja surua samassa katseessa.

Armenialaiset pitävät itseään valittuna kansana, vähän kuten juutalaiset. He ovat hajallaan ympäri maailmaa Venäjällä, Yhdysvalloissa, Ranskassa, Libanonissa, Argentiinassa. Kaikkiaan ehkä kymmenen miljoonaa, enemmän kuin itse Armeniassa asuu. Ja silti jokainen heistä kantaa mukanaan jotakin kotivuortensa tomua, jotakin pientä palasta Araratia, vaikka se onkin nykyisin Turkin puolella. Diaspora on kuin maailmanlaajuinen armenialainen suku. Se pitää yhteyttä, lähettää rahaa, investoi, rakentaa ja ennen kaikkea muistaa. Väestö

² Armenian historiasta on julkaistu suomen kielellä erinomainen esitys: Munkki Serafim: Araratista itään – 12 avainta kauneuden ja kärsimyksen Armeniaan; Kirjapaja, Helsinki 2007.

vähenee. Nuoret lähtevät paremman elämän perässä Eurooppaan, Venäjälle tai Yhdysvaltoihin. Mutta vaikka lähtisivät minne tahansa, he pysyvät armenialaisina. Se on identiteettiä, jota ei voi pestä pois, vaikka kuinka haluaisi.

Yhteiskunta ja ihmisten maailma. Kun Neuvostoliitto hajosi vuonna 1991, Armenia menetti 60 % bruttokansantuotteestaan ja melkein kaiken toivonsa. Sitten tulivat kylmät talvet, sähkökatkot ja tyhjät kaupat. Mutta kansa ei kaatunut. Se sulatti lumen hellävaraisella sitkeydellä ja lämmitti kotejaan kynttilänvalolla. Hiljalleen maa nousi jaloilleen, ja vuonna 2018 tapahtui jotain, mitä kukaan ei enää uskonut mahdolliseksi: samettivallankumous. Kadut täyttyivät nuorista, jotka eivät enää pelänneet. Yksi aikakausi päättyi – ja toivo palasi. Autoritaarinen valta murtui ja tilalle alkoi syntyä kansalaisyhteiskunta. Silloin tajusin, että Armeniassa voi todella tapahtua ihmeitä, mutta vain, jos niitä yrittää.

Armenia on ennen muuta vuorovaikutusyhteiskunta. Armeniassa ei voi elää yksin. Jos suomalainen viihtyy hiljaisuudessa ja puhuu vain, kun on asiaa, armenialainen puhuu, koska elämä itsessään on asia. Kaikki on yhteistä: ateriat, ongelmat, juhlat ja juorut. Kun suomalainen sulkee oven, armenialainen avaa sen. Armeniassa vierailaan, keskustellaan, väitellään ja rakastetaan äänekkäästi.

Kun suomalainen sanoo jotain, hän yleensä tarkoittaa juuri sitä. Armenialainen ei koskaan tarkoita vain sitä, mitä sanoo ja kuulijan tehtävä on ymmärtää, mitä

sanomattoman takana piilee. Se tekee liikeneuvotteluista jännittäviä, mutta elämästä kiinnostavaa. Luottamus on kaiken ydin. Jos luottamusta on, sopimukset pitävät ja asiat hoituvat. Jos ei ole, mikään paperi ei auta. Luottamus elää perheessä, suvussa, ystävien kesken. Suku on pyhä. Serkut ovat veljiä ja siskoja, ja lapsi itsenäistyy vasta, kun vanhemmat ovat kuolleet.

Arjen kauneus ja tavat. Seksuaalimoraali on tiukka. Tyttöjen neitsyys on yhä perinteen asia, ja jos hääyön jälkeen todetaan kaiken olevan kunnossa, pojan vanhemmat vievät tytön vanhemmille punaisen omenan todisteen ja kunnianosoituksen. Kulttuurishokki suomalaiselle, mutta osa sitä vanhaa järjestelmää, joka pitää yhteisön kasassa.

Ulkonäkö on tärkeä. Kadulle ei lähdetä verryttelypuvussa, hiukset pitää olla siistit ja kengät kiiltävät. Komeat autot ovat kunnian asia, ja niitä puunataan kuin perheenjäsentä. Naisten valmistautuminen illalliselle on oma taiteenlajinsa, ei turhamaisuutta, vaan kunnioitusta toisia kohtaan. Naisten ja miesten tasa-arvo ei ole samaa luokkaa kuin Suomessa, mutta kohteliaisuus on syvällä kulttuurissa. Kun mies avaa oven naiselle, se ei ole ele, se on rituaali. Jos mies menee ensin, nainen saattaa kysyä hymyillen:

- Oletko sinä muslimi?

Talous ja tulevaisuus. Armenia on markkinatalousmaa ilman öljyä, kaasua tai luonnonvaroja. Sillä ei ole edes avoimia rajoja Turkin ja Azerbaidžanin kanssa. Ja silti se

elää, kasvaa ja rakentaa. Venäjällä on iso rooli investoinneissa, mutta yhteydet Iraniin ovat tiiviit, ja USA sekä Euroopan unioni tukevat uudistuksia.

Bruttokansantuote on kasvanut 1990-luvun pohjalta yli kahdeksankertaiseksi. Vuonna 2023 kasvu oli lähes yhdeksän prosenttia. Kansa, joka on selvinnyt kansanmurhasta ja maanjärjestyksistä, ei säiky inflaatiota.

Silti Armenia on edelleen köyhä maa eurooppalaisilla mittareilla. Mutta jos mitattaisiin sinnikkyyttä, kekseliäisyyttä ja toivoa, se olisi rikkaimpien joukossa.

Toisenlainen maa. Kun suomalainen katsoo Armeniaa, hän näkee toisenlaisen version itsestään: kansan, joka on oppinut elämään ilman luottamusta, mutta ei ilman yhteisöä. Me olemme hiljaisia rakentajia; he ovat äänekkäitä selviytyjiä. Me luotamme järjestelmään; he luottavat toisiinsa. Armenia on maa, joka tekee sinusta nöyrän. Sen vuoristot ovat kuin vanhan kansan ryppyiset kasvot. Arvet näkyvät, mutta katseessa on elämää. Ja kun ilta laskee Jerevanin yli ja Ararat-vuoren ääriviivat piirtyvät punaisina horisonttia vasten, ymmärtää, miksi tätä maata rakastaa. Se ei ole täydellinen. Mutta se on tosi. Ja se riittää.

Miksi menin Armeniaan? Oliko se kohtaloni vai johdatusta? Vai olinko ollut edellisissä elämissäni armenialainen – joku, joka jäi sinne, kun muut lähtivät? En ollut koskaan ennen tuntenut maata kohtaan tällaista vetoa. Ei sellaista voi suunnitella Excelissä, eikä se ole

mikään projekti. Se on sisäinen ääni, joka sanoo: mene sinne, missä sinua ei odoteta, mutta missä sinua tarvitaan.

Kun ensimmäisen kerran seisoin uudella kotikadullani ja katsoin Araratin lumihuippua, tuntui kuin olisin tullut kotiin johonkin, jota en tiennyt menettäneeni. Vuoristo hengitti rauhallisesti, ikään kuin olisi nähnyt jo kaiken, imperiumien nousut ja tuhot, jumalat ja kenraalit, ja lopulta meidät, pienet ihmiset, jotka kuvittelemme muuttavamme maailmaa. Armenia ei kutsu loistollaan eikä lupauksillaan. Se kutsuu hiljaisuudellaan, joka puhuu. Sen kadut ovat pölyisiä, mutta niissä on elämän jälki ja kun kuljet niiden läpi, tunnet, että tämä on maa, jossa kärsimys on muokannut ihmisistä kauniita. Ei heikkoja, ei katkeroituneita, vaan viisaita.

Ehkä menin Armeniaan siksi, että halusin kokeilla, voiko ihminen, joka on tottunut toimivaan yhteiskuntaan ja rehellisyyden suojaan, selviytyä paikassa, jossa mikään ei toimi kuten pitäisi, mutta kaikki toimii kuitenkin. Ehkä halusin nähdä, mitä tapahtuu, kun sinisilmäisyys kohtaa todellisuuden, kun usko hyvyyteen joutuu koetukselle siellä, missä valhe on selviytymiskeino. Ja ehkä siksi rakastuin. En ihmisiin, en paikkaan, vaan siihen mielettömyyteen, että tästä kaikesta voi sittenkin syntyä jotain parempaa.

Sinisilmäinen vallankumouksellinen Armeniassa on tositarina miehestä, joka uskoi, että maailmaa voi muuttaa hyvällä tahdolla ja suomalaisella rehellisyydellä ja joka lähti todistamaan sen Armeniaan.

Kirja vie lukijan oligarkkien pöytiin, samettivallankumouksen keskelle, vuoristoteille, viinijuhlien huumaan ja lopulta tulipalon liekkeihin. Se on kertomus unelmasta tehdä pienestä maasta maailman paras valtio ja siitä, kuinka elämä välillä pyyhkii suunnitelmat taululta vain piirtääkseen uuden, odottamattoman kuvan.

Sinisilmäinen vallankumouksellinen on yhtä aikaa matkakertomus, selviytymistarina ja pohdinta ihmisestä, joka ei luovu uskosta hyvyyteen, vaikka maailma pettää kerta toisensa jälkeen.

Tämä on kirja sinisilmäisyydestä, joka ei ole heikkoutta vaan rohkeutta aloittaa uudestaan.

BoD

